3.000 Oct. 3-4/1977

PROBLEME INTERCONFESIONALE

IV, 2, IV, 3.

DINAMICA CREAŢIEI ÎN BISERICĂ *

de Pr Prof. D STĂNILOAE

Realitatea unei dinamici a creaţiei în Biserică se bazează înainte de toate pe legătura evidentă a credincioşilor din Biserică cu lumea în general.

Oamenii Bisericii tinzînd spre plinătatea lor veşnică în Dumnezeu, ştiu că ei nu vor obţine această plinătate, aşteptînd cu o speranţă pasivă sfîrşitul vieţii pămînteşti. Ei ştiu că pentru a obţine această plinătate la sfîrşitul vieţii pămînteşti trebuie să se mişte spre desăvîrşirea lor spirituală, iar aceasta implică îmbunătăţirea relaţiilor lor cu ceilalţi oameni, indiferent dacă aceia aparţin sau nu Bisericii. Iar aceasta contribuie la ameliorarea relaţiilor tuturor oamenilor în general.

Creştinii mănîncă aceeaşi pîine cu ceilalţi oameni şi deci muncesc împreună pentru pregătirea ei ; ei folosesc aceleaşi cuvinte şi prin ele exprimă şi trezesc acelaşi fond de sentimente şi de aspiraţii umane spre mai bine. Există un teren comun, mai precis un dinamism comun între ei şi ceilalţi oameni. Şi întrucît acest dinamism este impus de natura lor creată şi de creaţie în general, iar creaţia este opera lui Dumnezeu, ceilalţi oameni, deşi sînt în afară de Biserică, nu sînt în afară de Dumnezeu. Faptul că creştinii ştiu că pîinea, deşi pregătită de oameni în comun, este darul lui Dumnezeu şi-l mulţumesc pentru ea, şi faptul că ei ştiu că aspiraţiile lor spre mai bine sînt aspiraţii spre Dumnezeu, susţinute de Dumnezeu, nu slăbesc conştiinţa legăturii lor cu ceilalţi oameni, ci din contra. Căci ei constată că întărind relaţiile lor de slujire cu ceilalţi oameni şi folosind lucrurile în acest scop, fiinţa lor şi a celorlalţi oameni şi chiar lucrurile devin în general transparente pentru Dumnezeu, chiar dacă printre oameni unii conservă opacitatea lor pentru razele iubirii Lui. De fapt, comunicările între oameni pătrunse de iubire, participarea unora la suferinţele altora, fac şi pe unii şi pe alţii, sau pe unii pentru alţii membrane transparente ale infinităţii care pentru creştini este Dumnezeu. Aceasta ajută Biserica să trăiască ca pe un fapt de experienţă punctul ei de doctrină că mişcarea creaţiei este o mişcare întipărită de Dumnezeu pentru înaintarea ei spre El şi că în măsura în care această mişcare îşi sporeşte calitatea sa naturală de mişcare spre bine, ea apropie creaţia de Dumnezeu.

Acest fapt întăreşte în Biserică voinţa de a rămîne într-o solidaritate cu mişcarea lumii, aducînd contribuţia sa la perfecţionarea mişcării

* Referat ţinut la congresul teologiei ortodoxe de la Atena (august 1976).

lumii. Şi aceasta dă Bisericii o nouă convingere că ea se mişcă, pentru că lumea se mişcă în general şi pentru că mişcarea creaţiei şi a ei însăşi este voită de Dumnezeu.

1. *Interpretarea patristică a mişcării creaţiei ca mişcare spre Dumnezeu, imprimată în ea de Dumnezeu.*

Sfîntul Maxim Mărturisitorul a pus în evidenţă sensul pozitiv al mişcării lumii împotriva origenismului platonizant, care considera mişcarea ca un efect al căderii spiritelor din pleroma preexistentă acestei lumi. După el, mişcarea îşi are originea în actul creator al lui Dumnezeu şi este calea inevitabilă prin care creatura ajunge la desăvîrşire şi la odihna în plenitudinea lui Dumnezeu. Nu prin ieşirea din mişcare se ajunge în Dumnezeu, ci prin mişcare Mişcarea are un caracter creaţional şi ca atare o origine şi o finalitate divină. «Căci toate cele ce au fost făcute primesc mişcarea, nefiind mişcare şi putere prin ele însesi. În consecinţă dacă existenţele raţionale au fost făcute, fără îndoială că ele sînt ţinute şi în mişcare, pentru faptul că ele există... spre scopul lor, pentru a ajunge la existenţa lor cea bună. Căci ţinta lor finală (τὸ τέλος) este de a fi în Cel ce este existenţa bună eternă... Şi acesta este Dumnezeu, care este atît Dăruitorul existenţei cît şi Dăruitorul existenţei celei bune ca început şi ca ţintă finală» [1].

Precizînd şi mai mult originea şi ţinta dumnezeiască a mişcării, Sfîntul Maxim Mărturisitorul vede în toate creaturile chipurile raţiunilor divine, care ca atare se găsesc sub impulsul acţiunii lor. Toate aceste chipuri au originea lor în raţiunile divine care formează în Logosul dumnezeiesc o unitate şi prin impulsul şi atracţia raţiunilor divine, adică în Logosul însuşi; ele înaintează ca nişte linii spre această unitate, îmbogăţite cu o mare experienţă, imprimată în plasticitatea lor consistentă pe care au primit-o prin creaţie şi au transfigurat-o prin penetrarea lor de către Dumnezeu. Ele înaintează spre această unitate ca spre centrul unui cerc care a fost şi punctul lor de plecare. «Cele multe care s-au distanţat între ele prin natură, tind să ajungă la Unul, prin convergenţa lor spre natura unică a oamenilor, ca să fie Dumnezeu totul în toate, cuprinzîndu-le pe toate şi enipostaziindu-le în El» (πάντα περιλαβὼν καὶ ἐνυποστήσας ἐν ἑαυτῷ) [2], fiind în toate ca sufletul care ţine unificate mădularele trupului [3].

Prin dinamismul lor creaturile nu-şi pierd identitatea, ci trec de la o fază la alta în cursul desăvîrşirii sau al deteriorării lor. Sfîntul Maxim Mărturisitorul numeşte identitatea lor indestructibilă raţiune, în timp ce fazele trecerii în bine sau în rău, moduri (τρόποι) Fazele bune ale creaturilor conştiente, adică ale oamenilor le numeşte şi virtuţi. Înaintînd din treaptă în treaptă, persoanele umane creştine vor deveni unele transparente altora şi lucrurile transparente persoanelor. Căci în centrul în care ajung se află infinitatea care hrăneşte fără sfîrşit totalitatea lor într-o armonie desăvîrşită. E un fapt care poate fi trăit deja în această viaţă de către aceia care fac evidentă umanitatea lor mai adîncă şi mai autentică.

1. *Ambigua*, P.G., 91, 1073 C 2. *Ibidem*, col. 1081 C. 3. *Ibidem*, col. 1100 D

Caracterul dinamic al rațiunilor divine ale căror chipuri au primit o consistență plasticizată în lucrurile lumii, a fost exprimată înainte de Sfîntul Maxim Mărturisitorul, de către Dionisie Areopagitul prin termenul înaintării binefăcătoare (ἀγαθοποιοί πρόοδοι). Prin aceste înaintări Dumnezeu iese din Sine însuși prin lucrările Sale binefăcatoare nu numai în crearea lucrurilor, ci și a persoanelor, care sînt chipurile subiectului însuși al Logosului. Și Dumnezeu continuă aceste înaintări și în conservarea și acțiunea Lui cirmuitoare. Căci aceste înaintări nu sînt numai ieșiri ale lui Dumnezeu din Sine însuși prin bunătate, ci și lucrări care înaintează cu persoanele și cu lucrurile, sau se proiectează înaintea persoanelor și lucrurilor, atrăgîndu-le după ele, sau imprimînd și persoanelor și lucrurilor o mișcare de înaintare. Din cauza aceasta Sfîntul Maxim folosește și el pentru a exprima caracterul dinamic al rațiunilor divine ale creaturilor termenul înaintări (πρόοδοι) al lui Dionisie Areopagitul [4].

Aceste înaintări sînt binefăcătoare căci orice înaintare nealterată a unui spirit conștient este o înaintare spre bine. Fiecare vrea prin progres *binele, chiar dacă păcatul sau conștiința restrînsă face* ca binele ales să nu fie un bine adevărat. Numai binele atrage; numai el pune fiecare ființă conștientă în mișcare. Aceasta este cauza pentru care și răul se ascunde sub masca binelui, sau caută o justificare printr-un bine aparent. Aceasta arată că există o forță conștientă suprema a binelui care a imprimat și ființelor conștiente create mișcarea spre bine, atrăgîndu-le spre ea. Pentru aceasta lumea se arată nu numai ca aflîndu-se în mișcare, ci și ca năzuind prin mișcare spre bine. Binele este prin el însuși progresiv, expansiv, sau susține expansiunea și progresul, sau conduce spre bine cele ce nu sînt încă într-un bine deplin. Pentru că binele este plenitudinea ființei supreme, sau aspirația spre plenitudine a ființelor nedeplin realizate.

Sfîntul Grigorie Palama vede și în termenul προορισμοί, alternat de Dionisie Areopagitul cu termenul πρόοδοι un sens dinamic al rațiunilor divine al lucrurilor. Aceste προορισμοι sînt predefinițiile virtuale ale creaturilor, care le susțin în tendința și mișcarea lor spre actualizarea deplină a predefinițiilor lor virtuale în Dumnezeu. Aceste predefiniții sînt *numite de Sfîntul Grigorie Palama și modele virtuale,* sau paradigme ale creaturilor, la care acestea participă continuu în mișcarea lor de actualizare a formelor lor [5]. Pentru aceea Sfîntul Grigorie Palama numește pe Dumnezeu Forma în forme, ca principiu al formelor, sau ca sursă de unde *ființele create primesc puterea lor de a înfăptui formele lor* (εἶδος ἐν τοῖς εἴδεσιν, ὡς ἰδεάρχης) [6]. Dar aceasta înseamnă că în mișcarea fiecărei creaturi și a tuturor creaturilor în reciproca lor condiționare este activă puterea lui Dumnezeu dătătoare de formă. De altfel, chiar energiile divine la care *participă creaturile,* energii *apărate de Sfîntul Grigorie* Palama, trebuie să fie considerate ca un fundament dinamic al creaturii.

4. *Ambigua*, col 1081 5 Capete naturale etc, 87 6 *Op cit*, cap 78.

Această concepţie patristică despre originea, suportul şi ţinta divină a mişcării creaţiunii pune în evidenţă faptul că lumea din afară de Biserică nu este şi în afară de Dumnezeu şi că ea nu este ruptă de Dumnezeu în mişcarea ei. Aceasta implică o anumită continuitate între mişcarea lumii din Biserică şi a celei din afară de Biserică. Lumea din Biserică are imprimate în ea, într-un mod solidar cu lumea în general, impulsul şi ţinta mişcării, sau cum zice Mitropolitul Khodre, «regimul întrupării adoptat de Cuvîntul nu epuizează toată prezenţa Sa» [7].

2. *Omul sau umanitatea, factorul şi beneficiarul principal al dinamismului lumii în gîndirea patristică.*

Factorul principal de care se serveşte Dumnezeu pentru a conduce creatura spre Sine însuşi este, după Sfîntul Maxim Mărturisitorul, omul, sau umanitatea; şi tot omul este beneficiarul principal al acestei conduceri. Sfîntul Maxim numeşte pe om «laboratorul» (ἐργαστήριον), care leagă şi ţine toate într-un ansamblu şi este în mod natural intermediarul între extremităţile tuturor diviziunilor... Căci el are, în mod natural, prin calităţile părţilor sale, capacitatea de a fi în legătură cu toate extremităţile, puterea de unificare, intermediind între toate laturile. Prin aceasta se completează modul în care au fost create cele care sînt separate pentru o anumită cauză şi aşa iese în evidenţă marele mister al ţintei lui Dumnezeu». Din cauza aceasta omul este introdus ultimul între toate creaturile, ca «un fel de legătură naturală» între toate (συνδεσμός τις φυσικός), pentru ca «ascensiunea progresivă care se realizează prin această unificare a tuturor să primească ţinta ei în Dumnezeu, în care nu există diviziune» [8].

După Sfîntul Maxim, adevăratul dinamism constă deci în efortul de unificare treptată a tuturor în Dumnezeu, adică în plenitudinea iubirii şi a vieţii tuturor, fără nici o confuzie. Fără îndoială, omul trebuie să realizeze această uniune în primul rînd între sine şi semenii săi. Dar ea nu se poate realiza fără acordul şi efortul tuturor. Aceasta înseamnă un progres liber al tuturor spre această unitate. Căci unitatea reală înseamnă iubire, preţuire reciprocă şi aceste calităţi nu se obţin decît treptat într-un efort liber şi prelungit pentru desăvîrşirea fiecăruia.

Iar înaintarea reală spre această unitate implică în ea o înaintare spre Dumnezeu. Căci în această uniune credincioşii devin transparenţi unii pentru alţii şi pentru Dumnezeu, supremul focar al iubirii; dar şi invers, în înaintarea lor în conştiinţa de Dumnezeu, ei îşi descopere unii altora conştiinţa responsabilităţii lor reciproce, sau se descopere din ce în ce mai mult ca daţi unii altora ca izvoare de iubire, de respect, de obligaţii. În această înaintare, orizontalul devine transparent pentru vertical şi verticalul proiectează o lumină de sus asupra orizontalului.

În strînsă legătură cu acest rol unificator, Sfîntul Maxim menţionează de asemenea rolul omului de a completa creaţiunea, sau chiar

7. *Paradoxe de l'Eglise*, in «Contacts», nr 89, 1 trim 1975, p. 48.
8 *Ambigua*, P G, 91, col 1313—1315.

rolul lui de transformator al lumii și al lui însuși, întrucît îl numește «laborator».

De fapt, oamenii n-ar putea să-și împlinească misiunea de a se uni între ei, dacă nu s-ar transforma ei înșiși reciproc într-un sens bun și dacă n-ar transforma și completa ordinea exterioară și lucrurile lumii, pentru a putea împlini prin aceasta obligațiile responsabilității și iubirii între ei.

Căci Dumnezeu își arată iubirea Sa, cerînd omului credincios să-I răspundă liber cu propria lui iubire. Răspunsurile lui Dumnezeu date de la începutul lumii și într-o succesiune continuă pe măsura creșterii spirituale a omului credincios, sînt în același timp apeluri ale lui Dumnezeu către credincios pentru ca acesta să-I răspundă cu iubirea lui la darurile iubirii Sale. Și omul credincios crește nu numai prin întrebările sale, ci și prin răspunsurile sale practice la iubirea lui Dumnezeu, descifrată în răspunsurile lui Dumnezeu concretizate în lucrurile și în persoanele lumii și în noile circumstanțe produse de Dumnezeu pentru creșterea omului credincios și potrivit cu nivelul de fiecare dată al acestuia. Iar răspunsurile iubirii credinciosului se manifestă în propria sa dăruire oferită lui Dumnezeu și celorlalți oameni, în oferirea lucrurilor și a propriei sale persoane. În această dăruire oferită lui Dumnezeu și de la om la om, constă creșterea credincioșilor, în aceasta constă și progresul lor în unire întreolaltă și cu Dumnezeu.

Astfel, persoanele și lucrurile lumii sînt daruri și cuvinte ale lui Dumnezeu ca expresiuni ale iubirii Sale față de oameni și ca apeluri la iubirea lor. Și aceste daruri și cuvinte ascunzînd în ele posibilități indefinite de modificări și multiplicari, care așteaptă actualizarea lor prin oameni, ascund în același timp sensuri nenumărate de dăruiri și de exprimări din partea acestora. Omul poate multiplica, perfecționa, descoperi și aprofunda virtualitățile de dar și de sens ale persoanelor și lucrurilor prin puterile sale spirituale în comuniune cu ceilalți. Aceasta înseamnă că lumea e contingentă prin bogățiile sale virtuale indefinite. Dar această contingență se activează nu numai prin oameni ci și prin Dumnezeu. Și Dumnezeu nu dezvoltă numai ceea ce e dat în natura lucrurilor și a oamenilor, ci aduce prin aceștia din urmă și puteri noi în forme noi în lume, desigur pe o linie care nu contrazice creațiunea, ci o desăvîrșește în Dumnezeu Cel infinit.

Încă din starea lor primordială lucrurile și persoanele lumii sînt punțile noastre către Dumnezeu și către ceilalți, punți care ne ridică deasupra noastră. Dar în măsura în care descoperim virtualități și sensuri mai adînci în ele, sau le transfigurăm prin energiile necreate ale lui Dumnezeu, ele ne devin punți mai transparente către Dumnezeu și către semenii noștri. Ca atare toate sînt taine în sensul larg al cuvîntului, deși taina prin excelență ne este și ne devine persoana semenului nostru [9], prin transparența pe care el o cîștigă, în comuniune cu.

9. Hans Urs von Balthasar vorbește de *Sacramentul fratelui* în «Dieu et l'home d'aujourd'hui», Ed Desclée et Bruuwer 1966, p. 150.

noi, pentru Dumnezeu, principiul viu al oricărei comuniuni și al vieții fără sfîrșit.

Spre această transparența reciprocă a persoanelor care le face transparente și pentru Dumnezeu, antrenind in ea și transparența lucrurilor, cînd ele sînt folosite ca mijloace de iubire între oameni, se înaintează în măsura în care acestea se eliberează de servitutea pasiunilor goi, crescind in capacitatea de a se uita pe ele insesi in favoarea celorlalte, intr-o iubire mereu crescinda.

3. *Restaurarea dinamismului creațiunii prin Iisus Hristos și prin Duhul Sfint in Biserică.*

Dar in rindurile anterioare noi am descris dinamismul creațiunii nu cum s-a manifestat de fapt, ci cum a trebuit să se manifeste pe baza posibilităților reale intipărite în ea de Dumnezeu. În realitate însă păcatul care s-a produs a deformat in diferite moduri dinamismul ei și prin aceasta l-a slăbit, fără să-l distrugă propriu-zis. E foarte greu să distingem ceea ce este strimb în acest dinamism de ceea ce este autentic. Desigur, datorită păcatului, urmașii lui Adam au pierdut conștiința că au mișcarea de la Dumnezeu spre infinitatea lui Dumnezeu, adică conștiința că ei înșiși și toată creațiunea sînt un dar al iubirii lui Dumnezeu pentru a se deschide și mai mult iubirii Lui și a se umple și ei de aceasta iubire către Dumnezeu și între ei, oferindu-se pe ei inșiși și prin aceasta lucrurile, lui Dumnezeu și semenilor lor. Mișcarea creației a pierdut prin aceasta căldura iubirii și perspectiva infinită.

Pentru a restabili in oameni conștiința sensului mișcării și mișcarea insăși in autenticitatea ei și în perspectiva ei infinită, s-a făcut om însuși Fiul lui Dumnezeu, în care își au originea și ținta persoanele și lucrurile creațiunii. Asumînd natura umană, El ne-a făcut cunoscut că originea și scopul mișcării noastre este El insuși. În Hristos, Logosul lui Dumnezeu însuși s-a făcut subiectul rațiunii (al gîndirii) și al mișcării umane, punînd-o total în acord cu rațiunea și cu mișcarea Sa divină plină de iubire și făcind-o să se miște spre Sine însuși ca Dumnezeu și spre Tatăl Său, cum trebuia să se miște în virtutea creațiunii însăși. El a deschis înțelegerii și mișcării creației perspectiva infinită în El însuși. Și în această înțelegere și în această mișcare ne-a făcut să vedem înțelegerea și mișcarea iubirii, adică a oferirii omului credincios lui Dumnezeu, dar și fraților Săi întru umanitate. Umanul și toate lucrurile lumii au fost ridicate în Hristos din nou în lumina și în funcția de daruri ale lui Dumnezeu către oameni și invers, ca și între oamenii înșiși. Căci Hristos este darul suprem al lui Dumnezeu către făptura Sa și invers, pentru că El este plin de toată iubirea lui Dumnezeu către oameni și de toată iubirea omului către Dumnezeu.

Iubirea divină vărsată în natura Sa umană, Îl face să fie cel mai desăvîrșit dar omenesc către Dumnezeu și către oameni. Astfel funcția ființei noastre ca «laborator», sau ca factor unificator al tuturor persoanelor și al tuturor lucrurilor între ele și între ele în Dumnezeu este restaurată în Hristos în gradul suprem, ca și putința beneficierii principale și culminante a credinciosului în general de darul lui Dumnezeu.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul zice : «Dumnezeu ne-a făcut asemenea Lui, pentru a ajunge la trăsăturile bunătăţii Sale prin participare, ca la o ţintă atotfericită. În acest scop El ne-a dat modul bunei folosiri a puterilor naturale. Dar omul a refuzat cu voia acest mod prin reaua folosire a puterilor naturale. Din cauza aceasta, pentru ca omul înstrăinat să nu ajungă departe de Dumnezeu, Acesta introduce un alt mod cu atît mai minunat şi mai demn de Dumnezeu decît primul, cu cît ceea ce este mai presus de natura este mai înalt decît ceea ce este după natură. Şi acest mod este venirea atottainica a lui Dumnezeu la oameni... De fapt, e clar pentru toţi că taina săvîrşită în Hristos la sfîrşitul veacului este, fără îndoială, dovada împlinirii (ἀποπλήρωσις) tainei sădită la începutul veacului în strămoşul nostru» [10].

În virtutea unirii Sale ca om cu noi, Hristos ne uneşte cu Sine însuşi şi între noi, dacă voim, conducîndu-ne la aceeaşi ţintă, la care El a condus umanitatea Sa, adică la ţinta la care a voit Dumnezeu să ne conducă prin mişcarea imprimată în noi prin creaţiune. «Prin trupul Său cel sfînt, asumat din noi, El ne-a fixat ca printr-o pîrgă în Sine, ne-a făcut demni de a fi unul şi acelaşi cu Sine după umanitate, aşa cum am fost destinaţi dinainte de veacuri să fim în El ca mădulare ale trupului Său, articulîndu-ne şi armonizîndu-ne in El prin Duhul, aşa cum face sufletul cu trupul, şi conducîndu-ne la măsura vîrstei plinirii Sale pnevmatice. Prin aceasta ne arată şi pe noi făcuţi în vederea acestei plenitudini şi pentru scopul lui Dumnezeu dinainte de veacuri privitor la noi» [11].

Dinamismul creaţional al lumii primeşte o nouă intensitate şi este restabilit pe linia sa autentică prin dinamismul propagat din interiorul lui Hristos. Acest dinamism nu se aşează pe o «tabula rassa» din acest punct de vedere. «Modul nou» imprimat mişcării naturii omeneşti spre Dumnezeu nu schimbă raţiunea acestei naturi, nici nu este o altă mişcare, ci mai degrabă un mod care restabileşte mişcarea creaţiunii.

Extensiunea şi amprenta dinamismului uman al lui Hristos în noi, restabilit în deplină armonie cu Dumnezeu, nu este alt lucru decît extensiunea iubirii Sale depline faţă de Dumnezeu şi faţă de fraţii Săi întru umanitate. Şi aceasta restabileşte mai mult decît orice alt lucru natura noastră în autenticitatea ei. «Iubirea convinge voinţa noastră să se mişte potrivit naturii, părăsind despărţirea dintre raţiune şi natură. Prin aceasta, aşa cum sîntem unul după raţiune, noi ne facem unul şi după voinţă şi putem fi proprii ai lui Dumnezeu şi proprii unii altora, nemaiavînd nici o separaţie între Dumnezeu şi între noi, dat fiind că prin legea harului noi reînoim de bună voie legea naturii» [12].

Dar dimensiunea hristică imprimată în umanitate de Hristos în Biserică, în calitatea Lui de cap el ei, este în acelaşi timp o dimensiune pnevmatică. În măsura în care Hristos devine dintr-o persoană gîndită teoretic, deci distantă de noi, subiectul activ şi transformator al mişcării noastre, El devine aceasta prin Duhul Sfînt. În măsura în care Hristos

10. *Ambigua*, P.G., 91, 1097 D 11. *Ibidem*
12. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ep. II*, P.G., 91, col 396 D

se întipărește mai mult în noi, făcîndu-se după chipul Său, noi devenim pnevmatici ca El. Pentru aceea înaintarea noastră în Dumnezeu care este și o înaintare a lui Dumnezeu în noi, este identică cu înduhovnicirea noastră. Înduhovnicirea este covîrșirea naturalului și logicului în noi și în relațiile noastre cu natura și cu semenii noștri prin puterile mai presus de fire și mai presus de rațiune ale lui Dumnezeu și prin aceasta actualizarea mai accentuată a bogatelor virtualități și posibilități imposibile ale naturii umane și ale naturii în general, pînă la gradul, unde minunile, adică imposibilul pentru natură devine posibil în ea și prin ea.

Pnevmatizarea înseamnă covîrșirea Duhului Sfînt prin duhul nostru asupra pornirilor inferioare ale trupului nostru și asupra legilor rigide ale naturii lui materiale, făcîndu-l o unealtă docilă a spiritului și un transparent al bunătății eliberate în el de orice egoism, de orice tendință a omului de a se rezerva pentru sine însuși, de a se opune la deplina actualizare a lui ca persoană deschisă în comuniune, deschisă luminii neînserate a iubirii divine pentru a o transmite altora. Prin această pnevmatizare, «laboratorul» uman care transformă și unifică lumea se încalzește din ce în ce prin iubirea de Dumnezeu și de semeni, pentru a-i uni, pentru a-i articula și suda împreună. Pnevmatizarea este cea mai proprie și mai deplină dimensiune a dinamismului naturii noastre. Prin ea dinamismul uman realizează nu numai ceea ce poate alege libertatea omului între posibilitățile naturii, ci obține și puterea de a produce efecte imposibile, ascunse ca virtualități în infinitatea divină, adică imposibile din punct de vedere al naturii. Pnevmatizarea dă naturii noastre o transparență subțiată la maximum, care nu opune nici un obstacol energiilor divine care transfigurează și unifică creațiunea, care îi dă o delicatețǎ ce-o face accesibilă și apropiată semenilor într-un farmec suprem. Prin pnevmatizare, credinciosul devine Dumnezeu după har, subiect prin participare al energiilor necreate care transformă, transfigurează și unifică la maximum toată creația în Dumnezeu. Prin ea oamenii credincioși înaintează în dialogul lor nu numai printr-un acord de gînduri și sentimente, ci și prin darul reciproc al lucrurilor și al propriei lor persoane, pentru că ei înaintează în iubirea și în puterea unificatoare a lui Dumnezeu.

4. *Formele moderne ale dinamismului lumii și raportul între dinamismul lumii din Biserică și al celei din afară de Biserică.*

Dar dimensiunea hristică și pnevmatică nu ne sînt date de la început în treapta lor finală nici în Biserică, ci numai ca posibilități și ca începuturi reale, ce trebuie să fie dezvoltate prin dinamismul însuși imprimat în începuturile lor. Lumea Bisericii se distinge de lumea din afară numai prin faptul că ea are aceste posibilități sau puteri și este conștientă de originea și finalitatea lor în Hristos și în Duhul Sfînt; sau prin faptul că posibilitățile de a ajunge treptat la o unire tot mai mare cu Hristos și între credincioși au fost în mod real descătușate

13 *Op. cit.*, col. 400 A, col. 400 C.

de lanțurile păcatului, datorită faptului că membrii ei se găsesc într-o comunicare cu Hristos în Duhul Sfînt.

Propriu-zis lumea din Biserică nu este numai o realitate orizontală uniformă, ci o verticalitate complexă. Membrii ei se găsesc în planul invizibil, care se reflectă în oarecare fel și în planul vizibil, la nivele diferite, asemănătoare vîrfurilor munților, care totuși se țin într-un lanț prin faptul că toate sînt orientate spre aceiași direcție a înălțimii; la fel membrii Bisericii aflați la diferite nivele sînt legați prin faptul că toți sînt orientați în mișcarea lor spre Dumnezeu și participă la puterile Duhului spre a înainta spre nivelul lui Hristos.

Dar prin faptul că în înaintarea treptată spre unirea cu Hristos și între ei, membrii Bisericii nu pot fi toți la același nivel și că această înaintare trebuie să se facă în libertate și iubire, lumea Bisericii arată în ea în general patru categorii din punct de vedere al actualizării dinamismului ei.

a) O bună parte din această lume se găsește practic din acest punct de vedere pe o treaptă coborîtă. Membrii acestei categorii știu că lumea va sfîrși în unirea dintre oameni și Dumnezeu, dar ei cred că acest sfîrșit va veni pentru ei fără nici o mișcare spre El din partea lor; le ajunge doar să creadă în aceasta.

b) O altă categorie destul de mare este formată din oamenii care se simt în ei nemulțumiți cu distanțele și nedreptățile între oameni și simpatizează cu cei oprimați și-i ajută prin fapte de milostenie, făcînd tot ce pot pentru a ușura suferințele lor. Dar ei cred că atît ei cît și ceilalți care suferă de aceste condiții, vor obține în viața viitoare dreptatea de la Dumnezeu tocmai întrucît suferă în această lume. Ei doresc totuși un progres al societății spre bine și susțin reformele în acest sens, cînd ele sînt propuse, dar nu se angajează într-o luptă pentru ele.

c) O altă categorie este aceea care a apărut mai ales în epoca noastră. Ea trage alte consecințe sau consecințe practice din această simpatie pentru cei oprimați și din propriile lor suferințe, angajîndu-se într-o acțiune pentru a face să dispară cauzele nedreptății și ale inegalității în viața socială, pentru a ușura apropierea între oameni prin înlăturarea folosirii egoiste a lucrurilor și prin eliminare a tuturor felurilor de orgoliu ca ziduri de separație între oameni, împlinind o mare dorință a Părinților Bisericii.

d) În sfîrșit a patra categorie cuprinde pe cei ce sînt atît de avansați în starea de înduhovnicire, încît pot fi considerați ca sfinți. Ei au renunțat total la ei înșiși și se dăruiesc fără rezervă celorlalți. Ei au realizat în ei înșiși starea la care dacă ar ajunge toți, s-ar înfăptui împărăția lui Dumnezeu. Însă ei arată prin iubirea lor totală față de toți fără excepție starea culminantă spre care trebuie să tindă dinamismul nostru și iradiază din ei puterea pentru alții de a se angaja și de a persista pe calea acestui dinamism fără sfîrșit.

În fața celor trei prime categorii ale lumii Bisericii există trei categorii ale lumii din afară de ea. Prima este, din punct de vedere al dina-

mismului chiar inferioară primei categorii a lumii Bisericii, căci ea nu este conştientă de un anumit relativism al lumii şi deci şi al formelor vieţii sociale. A doua, formată şi ea din cei ce suferă, este destul de deschisă reformelor, dar nu se angajază nici ea într-o luptă contra separărilor şi contra inlăturării inegalităţiilor sociale, pentru diferite cauze (comoditate, frică etc.).

A treia categorie este cea a celor ce se angajează în lupta pentru crearea unor structuri noi ale societăţii, care să poată facilita apropierea şi unirea dintre oameni, conform aspiraţiilor autentice ale dinamismului lumi. Ea luptă cu mai multă îndîrjire şi poate cu mai multă eficienţă pentru acest scop decît categoria corespunzătoare a lumii din Biserică, care nu vrea să facă abstracţie de libertatea tuturor fiinţelor umane şi de iubirea faţă de ele.

Rezumînd, se poate spune că lumea Bisericii participă prin trei din categoriile menţionate la dinamismul lumii: prin categoria membrilor ei care suferă sub nedreptăţi cu speranţa îndreptată exhatologic şi simpatizează cu cei oprimaţi şi-i ajută, prin categoria celor ce luptă pentru structuri mai drepte ale societăţii şi prin categoria sfinţilor care arată posibilitatea de depăşire a lipsei de iubire şi de frăţietate între oameni.

Biserica laudă pe sfinţi, simpatizează cu cei ce suferă sub nedreptăţi şi manifestă simpatia lor pentru oprimaţi, şi îndeamnă pe cei ce se complac în situaţiile lor privilegiate, la o schimbare de spirit. Dar ea nu dezaprobă nici pe cei ce, văzînd nedreptăţile în societatea cu structuri ale divizării şi se simt scandalizaţi de ele şi ameninţaţi prin aceasta in mîntuirea lor, se angajează în lupta pentru înlăturarea lor, pentru motivul că acei ce apără aceste nedreptăţi nu voiesc să accepte de bunăvoie înlăturarea lor. Biserica are dreptate să-i aprobe pe aceştia cu atît mai mult cu cît ea vede că cei ce se angajează în această luptă o fac aceasta şi din temerea că fraţii lor oprimaţi vor fi şi ei scandalizaţi de nedreptăţi şi deci ameninţaţi în mîntuirea lor. Pentru aceasta uneori inşişi reprezentanţi oficiali ai Bisericii se angajează în asemenea lupte pentru eliberarea naţională şi îndepărtarea nedreptăţilor sociale.

Concluzie: Spiritul general al dinamismului lumii Bisericii. Propriu-zis eul specific uman — care este singurul eu propriu-zis — conţine în sine şi dimensiunea socială, prin care omul trăieşte, în măsura în care este mai mult om, şi o responsabilitate pentru ceilalţi şi este un fel de eu suport pentru eurile celorlalţi. Un tată trăieşte mai intens suferinţele, insuccesele, dificultăţile copiilor săi decît ei înşişi; el este ca un fel de eu al eurilor lor. Şi există persoane care fac din eul lor un suport pentru eurile unui mare număr de oameni. Acesta este unul din sensurile în care Hristos a «enipostasiat» în sine persoanele tuturor acelora care acceptă aceasta şi a suferit şi sufere pentru toate păcatele noastre şi pentru toate urmările dureroase ale lor, prezente şi viitoare, sau chiar a murit pentru ei.

Într-un fel asemănător cel ce suferă pentru alţii, uită de sine însuşi, făcîndu-se eul altora, suportînd durerile şi neajunsurile lor. El

devine transparentul prin care el nu mai vede decit pe alţii şi primeşte razele vieţii lor în sine şi trăieşte responsabilitatea pentru ei în faţa lui Dumnezeu.

Cei ce se unesc cu Hristos cîştigă pentru eul lor calitatea unui eu transparent al eurilor transparente ale altora, suferind pentru ei, luptînd pentru ei, contribuind la unirea lor în dreptate, in pace, în frăţietate. Ei cîştigă această putere din Hristos, Eul suprem al tuturor, Eul care ne ţine şi imprimă şi în noi responsabilitatea înaintea lui Dumnezeu pentru alţii.

Iar dimensiunea efortului pentru această transparenţă prin responsabilitate, adică a acestei interiorizări reciproce cu ceilalţi, are o perspectivă infinită care echivalează cu pnevmatizarea fără sfîrşit. Ea impune creştinilor un dinamism infinit pentru ei şi pentru ceilalţi, pentru propria lor desăvîrşire şi pentru desăvîrşirea raporturilor de iubire cu ceilalţi şi între ceilalţi. Această substituire a eului meu prin eurile celorlalţi sau invers şi unirea pe care ea o produce prin aceasta este descrisă de Sfîntul Maxim Mărturisitorul astfel : «Iubirea adună pe cei divizaţi şi face pe om din nou unul după raţiunea şi după modul lui şi egalizează şi nivelează inegalităţile şi deosebirile în voinţe... Căci prin iubire omul atrage pe celălalt la sine şi-l preferă sie însuşi atît de mult, pe cît de mult îl respingea înainte de aceia şi se prefera pe sine însuşi». Astfel «el nu mai consideră pe altul ca pe un altul decît el însuşi, şi cunoaşte pe unul ca toţi şi pe toţi ca unul».

Iată aspiraţia care animă şi perspectiva care atrage dinamismul lumii Bisericii.

